

بررسی تأثیر افشای اطلاعات حسابداری تورمی بر قیمت سهام

دکتر رضا شباهنگ*

دکتر محمدرضا ستایش**

چکیده

در این تحقیق با تبدیل اطلاعات تاریخی مجموعه‌ای از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به صورت‌های مالی تعدیل شده بر مبنای تورم، نسبت به ارزیابی ارتباط بین قیمت سهام و افشای این اطلاعات اقدام گردیده است. قیمت سهام به عنوان متغیر وابسته با مجموعه‌ای از نسبت‌های مالی استخراج شده از صورت‌های مالی تاریخی به عنوان متغیرهای مستقل و با استفاده از مدل آماری همبستگی - رگرسیون مورد آزمون قرار گرفت. به موازات آن، با تبدیل صورت‌های مالی تاریخی شرکت‌ها به صورت‌های مالی تعدیل شده بر مبنای تورم نسبت به تعیین نسبت‌های مالی و آزمون آنها در ارتباط با قیمت سهام اقدام گردیده است. از سوی دیگر آزمون‌های فوق در خصوص صنایع مختلف و نیز مجموعه شرکت‌های بزرگ و کوچک به صورت جداگانه نیز صورت پذیرفته است. نتایج آزمون‌های فوق، بار اطلاعاتی صورت‌های مالی را اعم از تاریخی یا تورمی در خصوص تعیین قیمت سهام تأیید نموده و منجر به رد فرضیات تحقیق گردیده‌اند.

واژه‌های کلیدی: اطلاعات حسابداری، تورم، افشا، حسابداری تورمی

مقدمه

تخصیص بهینه منابع کمیاب در جامعه، مستلزم تصمیم‌گیری درست برای سرمایه‌گذاری در سطح بنگاه‌های اقتصادی و به زبان دیگر، وجود اطلاعات مالی شفاف و قابل مقایسه است. کمبود اطلاعات یا وجود اطلاعات

*- استاد، عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران

** - عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بروجرد

گمراه کننده باعث تصمیم‌گیری‌های اقتصادی نامطلوب و در نتیجه اتلاف منابع اقتصادی، اختلال بازارهای سرمایه و در نهایت عقب‌ماندگی و فقر اقتصادی و کاهش سطح رفاه عمومی می‌شود. بنابراین وجود اطلاعات معتبر مربوط و قابل فهم یکی از ابزارهای اصلی توسعه اقتصادی کشور است.

یکی از پیش شرط‌های بنیادی برای جلب اطمینان سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان در جهت فعالیت‌های سازنده اقتصادی و سرانجام بالندگی اقتصادی، وجود اطلاعات مالی کافی به منظور تصمیم‌گیری درباره خرید، نگهداری و فروش سهام، ارزیابی عملکرد مدیران و حسابداری آنها و اعطای اعتبار به بنگاه‌های اقتصادی است. این امر همچنین دولت را در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی امور اقتصادی و اداره عملیات بنگاه‌های اقتصادی یا نظارت بر آنها کمک می‌کند.

در حال حاضر در کشورهای توسعه یافته، صورت‌های مالی به عنوان مهم‌ترین منبع اطلاعاتی برای انعکاس نتایج عملکرد و وضعیت مالی مؤسسات اقتصادی شناخته شده است و به همین دلیل حساسیت خاصی نسبت به مبانی تهیه این صورت‌ها وجود دارد. مبانی تهیه صورت‌های مالی که به استانداردهای حسابداری یا اصول پذیرفته شده حسابداری معروف شده است، باید از ویژگی‌هایی برخوردار باشد که منجر به تهیه اطلاعات معتبر، مربوط و قابل فهم شود.

در حسابداری، معاملات، عملیات و رویدادهای مالی برحسب پول به عنوان مقیاس مشترک اندازه‌گیری سنجیده و اطلاعات مالی بر مبنای این مقیاس مشترک گزارش می‌شود. اندازه‌گیری برحسب واحد پول مستلزم آن است که واحد اندازه‌گیری ثابت باشد اما به دلیل وجود تورم در اقتصاد، قدرت خرید پول در طول زمان کاهش می‌یابد. در تهیه صورت‌های مالی، قدرت خرید پول ناگزیر ثابت فرض می‌شود و این امر با واقعیت همخوانی ندارد. لحاظ نمودن کاهش قدرت خرید پول تا حدودی نارسایی ناشی از عدم ثبات واحد اندازه‌گیری را برطرف می‌نماید.

در این تحقیق سعی بر این است که با استفاده از روش‌های موجود در خصوص لحاظ نمودن کاهش قدرت خرید پول، مقایسه واکنش‌های بازار سرمایه و تصمیم‌گیرندگان در این بازار، مورد ارزیابی قرار گیرد.

ویژگی‌های کیفی اطلاعات صورت‌های مالی
تحولات پیاپی و پیشرفت‌های سریعی که در دامنه فعالیت و انواع واحدهای اقتصادی در جریان وقوع است، لزوم تهیه و ارائه اطلاعات مالی مربوط، قابل اعتماد و قابل مقایسه را توسط واحدهای اقتصادی تشدید کرده است.

اطلاعات مالی با چنین ویژگی‌هایی می‌تواند نظارت دولت بر واحدهای اقتصادی را تسهیل و برنامه‌ریزی دقیق‌تر اقتصاد کلان کشور را ممکن

ویژگی‌های فوق‌الذکر، گزارشگری مالی و مبانی حسابداری مؤسسات منتشرکننده این گزارش‌ها را وادار می‌کند که برای اطلاعات خود ویژگی‌های معینی را تعریف نمایند. بدیهی است این ویژگی‌ها متأثر از اوضاع و احوال اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و مناسبات حقوقی در جامعه خواهد بود اما به هر حال این مجموعه اطلاعات بایستی در جهت اتخاذ تصمیم و قضاوت استفاده‌کنندگان در خصوص واحد انتفاعی، مفید، قابل اعتماد و صحیح باشند.

طرح هدف

استانداردهای حسابداری به منظور افشای اطلاعات با اهمیت برای سرمایه‌گذاران، به گونه‌ای مناسب، کافی و کامل تدوین شده‌اند. این استانداردها چارچوب کلی اطلاعاتی را که باید در گزارش‌های مالی افشا شوند مشخص نموده‌اند. از جمله این اطلاعات اثر تغییر سطح قیمت‌ها در جوامعی است که با این مشکل مواجه هستند. در این تحقیق با عنایت به این مشکل سعی بر آن است با بررسی سود و زیان و ترانزنامه شرکت‌ها در دو وضعیت قبل از افشا و پس از افشای اطلاعات تغییر سطح قیمت‌ها، اثر آن بر قیمت سهام مورد سنجش قرار گیرد.

نتایج این تحقیق، دستیابی به هدف راهنمایی سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری و پیش‌بینی تغییرات قیمت سهام بر مبنای داده‌های حاصل از صورت‌های مالی را تسهیل خواهد نمود.

نماید. وضع و اخذ مالیات را منطقی و رابطه ماموران مالیاتی و مؤدیان را سالم و ساده کند. بازار سرمایه را رونق بخشد و جذب سرمایه‌های کوچک و بزرگ را به این بازار افزایش دهد و از این طریق تأمین مالی طرح‌های بزرگ اقتصادی را ممکن سازد. زمینه حفظ بهتر حقوق و منافع سرمایه‌گذاران، اعطاکنندگان تسهیلات مالی و دیگر اشخاص ذیحق و ذینفع در واحدهای اقتصادی را فراهم آورد. مدیران واحدهای اقتصادی و تأمین‌کنندگان منابع مالی و سرمایه را قادر به تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر بنماید و منابع اقتصادی را به فعالیت‌های ثمر بخش‌تر سوق دهد. جریان عمومی تهیه و عرضه اطلاعات را در کشور تقویت کند و سرعت بخشد.

یکی از مهم‌ترین الزامات تهیه و ارائه اطلاعات مالی با کیفیت‌های مطلوب، وضع و تدوین اصول و استانداردهای حسابداری و رعایت آنها در عمل است. چنین اصول و استانداردهایی باید ضمن تبعیت از مبانی عمومی دانش حسابداری، به نیازها و الزامات محیطی نظیر نوع و گستره فعالیت‌های اقتصادی، دامنه فعالیت‌های بخش‌های مختلف اقتصاد، قوانین موضوعه و مناسبات حقوقی، اخلاق و ارزش‌های اجتماعی توجه داشته و با استانداردهای جهانی حسابداری نیز هماهنگ باشد.^۱

۱- مبانی نظری حسابداری و گزارشگری مالی در ایران، سازمان حسابرسی، نشریه شماره ۱۱۳، اسفند ۷۶، صفحات ۱ و ۲.

قلمرو تحقیق

برای بررسی و آزمون فرضیات تحقیق، صورت‌های مالی شرکت‌ها و نیز قیمت سهام آنها مورد نیاز است. شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار تهران به عنوان جامعه آماری و با در نظر گرفتن ویژگی‌هایی به شرح زیر انتخاب شده‌اند:

الف - عضویت در بورس اوراق بهادار قبل از سال ۱۳۷۵

ب - به واسطه عدم ارائه صورت‌های مالی تورمی توسط شرکت‌ها و ضرورت تهیه این صورت‌ها در انجام آزمون فرضیات نسبت به مبنا قراردادن سال‌های ۷۵، ۷۶، ۷۷ و ۷۸ اقدام گردید انتخاب این مجموعه از سال‌ها به دو دلیل زیر صورت گرفت:

- ۱- استفاده از سال‌های قبل از ۷۵ باعث محدود شدن هرچه بیشتر جامعه شرکت‌ها می‌گردید.
- ۲- به دلیل مقطع زمانی انجام تحقیق صورت‌های مالی شرکت‌ها در سال ۷۹ برای استفاده در اختیار نبود.

ج - سوددهی شرکت‌ها در طی سال‌های ۷۵ تا ۷۸.
د - عدم استفاده از شرکت‌های سرمایه‌گذاری.
ه - انتخاب شرکت‌هایی که پایان سال مالی آنها پایان اسفند می‌باشد به واسطه تأثیرات مشابه. با توجه به ویژگی‌های فوق جمعاً ۶۶ شرکت از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انتخاب گردید.

فرض واحد اندازه‌گیری ثابت

پول، واحد اندازه‌گیری مورد استفاده در تهیه صورت‌های مالی است. ریال یا هر پول دیگری، نماینده یک واحد از ارزش پول می‌باشد که میزان قدرت خرید آن را در تحصیل کالاها و خدمات، اندازه‌گیری می‌نماید. استفاده از پول به عنوان یک واحد اندازه‌گیری، تلویحاً همراه با این فرض است که ریال یک واحد باثبات از ارزش می‌باشد.

در طی سالیان متمادی در پهنه اقتصادی و از جمله کشور ما، سطح قیمت‌ها در حال افزایش می‌باشد، یعنی قدرت خرید هر واحد پول کمتر می‌شود.

با وجود کاهش مستمر قدرت خرید ریال از سنوات قبل، عموماً در تهیه صورت‌های مالی از فرض ثابت بودن ارزش پول استفاده می‌شود. این فرض غیرواقعی یکی از دلایل توجه استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی به این امر است که صورت‌های مالی سنتی بالقوه گمراه‌کننده است.

واقعیت این است که به دلیل تغییر سطح قیمت‌ها و در نتیجه تجمیع قیمت‌های متفاوت در سال‌های مختلف قابلیت مقایسه اقلام منعکس در صورت‌های مالی با معنی نخواهد بود. مثلاً مقابله هزینه‌های یک دوره با درآمدهای همان دوره در صورت سود و زیان به دلیل متفاوت بودن قدرت خرید واحد پول که مبنای اندازه‌گیری هزینه‌ها و درآمدهای مزبور قرار گرفته است با

تأثیر تغییر سطح قیمت‌ها بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری

اطلاعات حسابداری مورد استفاده در مدل‌های تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان باید دارای ویژگی‌های کیفی خاصی باشند. این اطلاعات لازم است دارای ویژگی‌های مربوط بودن، مفید بودن و صحیح بودن باشند، تا بتوانند نیاز اطلاعاتی استفاده‌کنندگان را برآورده سازند.

مفید بودن اطلاعات یا قابلیت مقایسه و ارتباط آنها با یکدیگر رابطه مستقیم با موضوع دارند. مقایسه اطلاعات چند دوره مختلف یک واحد تجاری یا واحدهای تجاری مختلف باهم، امکان قضاوت‌های منطقی‌تری را برای استفاده‌کنندگان فراهم می‌آورد و آنها را در بررسی روندها و انحرافات یاری می‌دهد. تغییر سطح قیمت‌ها در طول زمان باعث می‌شود تا قابلیت مقایسه، اطلاعات حسابداری کاهش یابد. به‌عنوان مثال، مبلغ منعکس شده به‌عنوان اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات یک شرکت جدید التأسیس با مبلغ منعکس شده همین اقلام در یک واحد تجاری که مدتی از تأسیس آن گذشته و دارای دارایی‌های کاملاً مشابه با واحد تجاری اول بوده است به دلیل تفاوت قدرت خرید پول در زمان تأسیس هر یک، باهم مغایر خواهند بود. بدیهی است که هرچه شدت نوسان قدرت خرید پول زیادتر باشد میزان مغایرت فوق نیز به همان نسبت شدیدتر خواهد بود.

اشکال مواجه می‌شود. به‌عنوان مثال اقلامی نظیر هزینه استهلاک بر مبنای قدرت خرید واحد پول در زمان تحصیل دارایی می‌تواند اختلاف قابل ملاحظه‌ای با قدرت خرید فعلی واحد پول داشته باشد. از سوی دیگر به ترانزنامه نیز همین ایراد وارد است. زیرا اقلام منعکس در ترانزنامه در حالی با یکدیگر جمع می‌شوند که قدرت خرید واحد پولی که برای اندازه‌گیری هر یک به کار گرفته شده متفاوت است.

مسئله مهم این است که چگونه می‌توان واحد باثباتی را به جای ریال به کار گرفت و یا به چه نحوی می‌توان آن را تعدیل نمود تا بیانگر ارزش‌های باثبات باشد. این مسئله از لحاظ حسابداری و گزارشگری مالی واجد اهمیت است و مورد توجه خاص نهادهای حرفه‌ای حسابداری بسیاری از کشورها قرار گرفته است، اما در نحوه برخورد با این پدیده و چگونگی انعکاس آثار آن بر صورت‌های مالی توافق نظر وجود ندارد. برخی از صاحب‌نظران حسابداری معتقدند که بهای تمام شده تاریخی و اندازه‌گیری‌های سنتی حسابداری باید متناسب با تغییر سطح قیمت‌ها، تجدید نظر و تعدیل شود. برخی دیگر بر این باورند که هزینه‌های تاریخی باید کلاً کنار گذاشته شوند و ساختار نوینی از حسابداری که مبتنی بر ارزش‌های جاری است پی‌ریزی و جایگزین آن شود.

افشای اطلاعات مربوط در صورت‌های مزبور به گونه‌ای است که از یک طرف امکان اتخاذ تصمیمات آگاهانه را برای استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی فراهم کند و از طرف دیگر باعث ایجاد هزینه‌های سنگین نشود. در مورد افشای اطلاعات مالی سؤالات متعددی مطرح می‌شود:

- ۱- هدف از افشای اطلاعات چیست؟
  - ۲- اطلاعات مالی برای چه اشخاصی افشا می‌شود؟
  - ۳- چه میزان از اطلاعات لازم است افشا شود؟
  - ۴- چه اطلاعاتی باید افشا شود؟
  - ۵- چگونه اطلاعات مالی باید افشا شود؟
- هدف از افشا در گزارشگری مالی ارائه اطلاعات لازم برای ارزیابی عملکرد واحد تجاری، قضاوت در مورد چگونگی استفاده واحد تجاری از منابع موجود، پیش‌بینی روند سودآوری واحد تجاری در آینده می‌باشد.

در افشای اطلاعات مالی باید نیازها و خواست‌های سرمایه‌گذاران اصلی مؤسسات سرمایه‌گذاری و تحلیل‌گران مالی مورد توجه قرار گیرد. این واقعیت که کلیه سرمایه‌گذاران برای ارزیابی مخاطرات نسبی سرمایه‌گذاری در هر یک از واحدهای تجاری به اطلاعات مالی نیاز دارند باید در افشای اطلاعات مزبور مدنظر قرار گیرد.

در پاسخ به این سؤال که اطلاعات مالی برای چه اشخاصی افشا می‌شود می‌توان گفت: این اطلاعات علاوه بر سرمایه‌گذاران برای

ویژگی کیفی دیگری که از تغییر قیمت‌ها تأثیر می‌پذیرد صحیح بودن اطلاعات می‌باشد. مبلغ گزارش شده در صورت‌های مالی تاریخی تنها در تاریخ تحویل مبلغ صحیحی خواهد بود. مبلغ ثبت شده به عنوان یک دارایی فقط در روز انجام معامله منعکس‌کننده ارزش واقعی آن می‌باشد. همزمان با تغییر در ارزش واحد پول و انعکاس دارایی فوق‌الذکر به همان مبلغ اولیه، احتمالاً ارزش واقعی آن را در برنخواهد داشت و دیگر اطلاع صحیحی نیز به حساب نخواهد آمد. با آنچه بیان شد حفظ ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری با ادامه روند استفاده از اصل بهای تمام شده در ثبت و گزارشگری مالی زیر سؤال است.

افشا

افشا در حسابداری، واژه‌ای فراگیر است و تقریباً تمام فرایند گزارشگری مالی را در برمی‌گیرد. یکی از اصول اولیه حسابداری اصل افشای کلیه واقعیت‌های با اهمیت و مربوط درباره رویدادها و فعالیت‌های مالی واحدهای تجاری به ویژه شرکت‌های سهامی عام است. اصل مزبور ایجاب می‌کند که صورت‌های مالی به گونه‌ای تهیه و ارائه شوند که از لحاظ هدف‌های گزارشگری مالی قابل فهم، آگاه‌کننده و حتی‌الامکان کامل باشند. به بیان دیگر گزارشگری مالی بر ارائه اطلاعات کافی و مفهوم در صورت‌های مالی تأکید دارد و خواستار

دگرگونی شیوه‌های متعارف در چند دهه اخیر شده است. سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری امروز نقش بسیار مهمی در گردش فعالیت‌های سازمان‌ها و در مجموعه اقتصادی کشورها وظیفه‌ای با اهمیت دارند. بسیاری از تصمیمات اقتصادی براساس اطلاعات حاصل از این سیستم‌ها اتخاذ می‌شود. سهم عمده‌ای از مبادلات اوراق بهادار نیز به نوبه خود تحت تأثیر جدی ارقام و اطلاعات سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری قرار دارند که باید اطلاعات مربوط با اهمیت و قابل اعتمادی را در اختیار استفاده‌کنندگان گزارش‌های مالی قرار دهند تا در مدل‌های تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار گیرند. این سؤال پیش می‌آید که آیا حسابداری تورمی نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان را از طریق صورت‌های مالی تعدیل شده برآورده می‌سازد یا نه؟ همانطور که می‌دانیم اهم اهداف گزارش‌های مالی عبارتند از:

- ارائه وانعکاس عملکرد واحدهای اقتصادی طی یک دوره مالی معین.
- کمک به مدیران واحدهای اقتصادی در ایفای نقش مباشرتی و امانت داری خویش.
- ارائه اطلاعات مربوط به منابع اقتصادی و محل تأمین این منابع
- ارائه اطلاعات کامل در زمینه ارزش افزوده تولیدات و خدمات و نتایج عملیات
- ارائه اطلاعات در زمینه منافع کارکنان، کارایی آنها و همچنین اطلاعات مربوط به تأمین ایمنی و سلامت آنها.

اعتباردهندگان و سایر بستانکاران افشا می‌شود. اما کارکنان مشتریان، ارگان‌های دولتی و سایرین نیز به نحوی استفاده‌کننده گزارش‌های مالی می‌باشند. تصمیمات سرمایه‌گذاران اساساً در ارتباط با خرید و فروش یا نگهداری سهام اتخاذ می‌شود و تصمیم‌گیری اعتباردهندگان اساساً به افزایش مدت و میزان اعتبار اعطایی به واحد تجاری مربوط می‌گردد. صاحبان سهام در مورد ادامه کار، تشویق یا عزل مدیریت و همچنین تصویب یا رد پیشنهاد‌های ارائه شده در زمینه ایجاد تغییرات عمده در خط مشی واحد تجاری نیز تصمیماتی اتخاذ می‌نمایند. هدف‌های افشای اطلاعات برای کارکنان، مشتریان و سایرین به طور مشخص تدوین نشده، اما فرض بر این است که اطلاعات مفید برای سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان برای سایرین نیز مفید است.

سیستم اطلاعاتی حسابداری به عنوان زیر مجموعه سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت، وظیفه پردازش داده‌های مالی به اطلاعات مالی را برعهده دارد. گزارش‌های مالی سالیانه از مهم‌ترین دستاوردهای این سیستم است که برای گروه‌های مختلفی از استفاده‌کنندگان برون و درون سازمان در چارچوب مشخصی ارائه می‌شود. گسترش فرایند و پیچیدگی فعالیت‌های اقتصادی از یک سو و لزوم فراهم آوردن اطلاعات دقیق و وسیع از طریق سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری از سوی دیگر، به تدریج منجر به ابداع روش‌ها و راه‌حل‌های نوین حسابداری و تسریع در

حسابداری تورمی بوده است، ولی با توجه به اینکه اطلاعات حسابداری در قالب صورت‌های مالی اساسی متجلی می‌گردد و نیز به دلیل مفصل بودن ارقام مندرج در صورت‌های مالی و در راستای دسته‌بندی آنها می‌توان با تهیه تعدادی از نسبت‌های مالی، که سودمندی بیشتری در جهت اهداف تحقیق داشته‌اند، به بررسی فرضیات تحقیق پرداخت.

نسبت‌های مالی مورد استفاده در این تحقیق به قرار زیر می‌باشند:

- ۱- نسبت گردش موجودی کالا
- ۲- نسبت گردش حساب‌های دریافتی
- ۳- نسبت گردش دارایی ثابت
- ۴- نسبت سودخالص به فروش
- ۵- نسبت بازده مجموع دارایی‌ها
- ۶- نسبت مجموع بدهی

جامعه آماری

باتوجه به نیاز دسترسی به صورت‌های مالی شرکت‌ها و به دلیل الزامات قانونی انتشار صورت‌های مالی توسط شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، جامعه آماری شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار در نظر گرفته شد.

برای آزمون فرضیه سوم که ارتباط صورت‌های مالی تعدیل شده با قیمت سهام را در شرکت‌های بزرگ و کوچک مورد بررسی قرار می‌دهد به تعیین مبنایی برای طبقه‌بندی شرکت‌ها به دو گروه بزرگ و کوچک نیاز بود.

- ارائه اطلاعات در زمینه کوشش‌های واحد اقتصادی در جهت حفظ محیط زیست و سایر فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی.

تأمین اهداف اول، دوم و چهارم صرفاً از طریق صورت‌های مالی تاریخی میسر نمی‌باشد و به نظر می‌رسد صورت‌های مالی تعدیل شده استفاده‌کنندگان را به اتخاذ تصمیمات معقول رهنمون ساخته و حسابداران را در تأمین اهداف گزارشگری مالی فوق‌الذکر یاری می‌رساند.

طرح فرضیه

برای رسیدن به اهداف این تحقیق و پاسخگویی به مسأله‌ای که این تحقیق برپایه آن شکل گرفته است سه فرضیه به شرح زیر پیش‌بینی گردید:

فرضیه اول: افشای اطلاعات بر مبنای حسابداری تورمی بر روی قیمت سهام تأثیر می‌گذارد.

فرضیه دوم: افشای اطلاعات بر مبنای حسابداری تورمی در شرکت‌های کوچک نسبت به شرکت‌های بزرگ تأثیر بیشتری بر روی قیمت سهام می‌گذارد.

فرضیه سوم: افشای اطلاعات بر مبنای حسابداری تورمی در صنایع مختلف بر روی قیمت سهام دارای تأثیر مشابه نمی‌باشد.

تعریف و دلایل انتخاب متغیرهای مورد بررسی همانگونه که از فرضیه‌های تحقیق برمی‌آید در این تحقیق سعی بر بررسی افشای اطلاعات بر مبنای

۷۸ از بورس اوراق بهادار. توضیح آنکه به جهت تهیه صورت‌های مالی تورمی در سال ۷۵ به برخی از اطلاعات سال ۷۴ نیز نیاز بوده است.

ب - تهیه نرم‌افزار رایانه‌ای مناسب جهت تبدیل صورت‌های مالی تاریخی به صورت‌های مالی تورمی و انجام عملیات تبدیل صورت‌های سود و زیان و ترازنامه تاریخی به صورت‌های سود و زیان و ترازنامه تورمی به همراه تعیین سود یا زیان ناشی از نگهداری ارقام پولی.

ج - تهیه شاخص‌های تورم در سال‌های ۷۵ تا ۷۸ شامل شاخص‌های ابتدای سال، میانگین سال و انتهای سال.

د - گردآوری قیمت بازار سهام شرکت‌های انتخاب شده در پایان اسفند سال‌های ۷۵ تا ۷۸. باتوجه به داده‌های فوق ورود اطلاعات در نرم افزار Statgraphics انجام شد. در مرحله بعد با کمک گرفتن از داده‌های فوق آزمون‌های لازم به شرح ذیل صورت پذیرفت.

آزمون فرضیه اول

همانگونه که قبلاً عنوان گردید در فرضیه اول تأثیر افشای اطلاعات ناشی از حسابداری تورمی بر روی قیمت سهام مورد بررسی قرار گرفت. به همین دلیل دو رگرسیون مرکب به شرح زیر انجام شد:

الف - قیمت سهام به عنوان متغیر وابسته در مقابل ۶ نسبت مالی گردش موجودی کالا، گردش حساب‌های دریافتی، گردش دارایی‌های

با بررسی‌های فراوان جمع کل دارایی‌ها به عنوان مبنای مناسب بزرگی و کوچکی تعیین گردید با در نظر گرفتن این معیار شرکت‌ها به دو گروه الف و ب تفکیک گردیدند. گروه الف از هفت شرکت و گروه ب از ۵۹ شرکت تشکیل شد.

در خصوص طبقه‌بندی فوق دو نکته قابل ذکر است:

۱- باتوجه به استفاده از اطلاعات سال‌های ۷۵ تا ۷۸ و به دلیل تغییرات اساسی در جمع دارایی‌های شرکت‌ها طی چهار سال، از میانگین جمع کل دارایی‌های چهارساله شرکت‌ها استفاده گردید.

۲- باتوجه به میانگین جمع کل دارایی‌های شرکت‌ها و با توجه به میانگین کل آنها تفکیک شرکت‌ها به دو گروه فوق‌الذکر صورت پذیرفت.

از سوی دیگر با در نظر گرفتن میانه و تفکیک شرکت‌ها به دو گروه مساوی ۳۳ شرکتی به شکل دیگری تأثیر بزرگی و کوچکی شرکت‌ها مورد سنجش قرار گرفت.

گردآوری اطلاعات

در مرحله بعد نسبت به تهیه داده‌های مورد نیاز تحقیق به شرح ذیل اقدام گردید:

الف - گردآوری صورت‌های سود و زیان و ترازنامه تمامی شرکت‌ها برای سال‌های ۷۴ تا

بر همین اساس با توجه به آزمون مدل با این پیش فرض که دو نسبت مالی فوق‌الذکر می‌توانند ارتباط بین قیمت سهام و صورت‌های مالی تورمی را بهتر بیان نمایند و در پاسخگویی به سؤال اصلی این تحقیق راهگشا باشند به انجام دو آزمون دیگر اقدام گردید. در این خصوص یکبار قیمت سهام در مقابل دو متغیر نسبت بازده مجموع دارایی‌ها و نسبت مجموع بدهی مستخرجه از صورت‌های مالی تاریخی انتخاب گردید و از سوی دیگر این کار با مبنای قرارداد قیمت سهام و دو نسبت مالی فوق‌الذکر استخراج شده از صورت‌های مالی تورمی انجام شد و مشاهده گردید P مساوی صفر است و در هر دو حالت بهبود مناسبی در مقدار ضریب همبستگی مشاهده نمی‌گردد.

از سوی دیگر با این پیش فرض که صورت‌های مالی هرسال با تأخیر زمانی بر قیمت سهام تأثیر خواهند گذاشت به انجام آزمون دیگری پرداخته شد. در این حالت با حذف قیمت سهام در سال ۷۵ و نیز نسبت‌های مالی سال ۷۸ تأثیر نسبت‌های مالی استخراج شده از صورت‌های مالی سال ۷۵ بر روی قیمت سهام سال ۷۶ مورد بررسی قرار گرفت. مقدار P محاسبه شده کماکان صفر و ضریب همبستگی به ترتیب بر مبنای صورت‌های مالی تاریخی ۱۱ درصد و با توجه به صورت‌های مالی تورمی ۱۲ درصد تعیین گردیده است.

نکته قابل توجه آن است که در این بررسی نیز دو نسبت بازده مجموع دارایی‌ها و مجموع بدهی ارتباط معقول خود را با قیمت سهام نشان می‌دهند.

ثابت، سود خالص به فروش، بازده مجموع دارایی‌ها و مجموع بدهی به عنوان متغیرهای مستقل انتخاب گردید.

بنابر نتایج رگرسیون، P محاسبه شده توسط مدل مساوی صفر و نشان‌دهنده رد شدن H_0 بوده و مدل معنی‌دار تلقی گردیده است. به عبارت دیگر ارتباط بین متغیر قیمت سهام و صورت‌های مالی تاریخی وجود دارد، اما نکته مهم آن است که ضریب همبستگی مابین متغیرها، در حدود ۱۱ درصد تعیین گردیده که نشان‌دهنده همبستگی بسیار پائین می‌باشد.

ب- در مرحله بعد آزمون مدل با استفاده از نسبت‌های تورمی صورت پذیرفت در این آزمون نیز P محاسبه شده کماکان صفر و ضریب همبستگی محاسبه شده در حدود ۱۲ درصد می‌باشد و نتایج قبلی تکرار گردیده است. به عبارت دیگر هر دو گروه اطلاعات تاریخی و اطلاعات تورمی با قیمت سهام مرتبط و مدل در هر دو حالت معنی‌دار است. ولی در هر دو حالت ضریب همبستگی محاسبه شده بسیار پائین است و بر این اساس نمی‌توان ارتباط محکم و قابل قبولی در بین متغیرها تعریف نمود. با بررسی بیشتر مشاهده گردید که نتایج رگرسیون در خصوص چهار نسبت مالی گردش موجودی کالا، گردش حساب‌های دریافتی، گردش دارایی ثابت و سود خالص به فروش، قابل استناد نمی‌باشد. اما دو متغیر نسبت بازده کل دارایی‌ها و نسبت بدهی دارای نتایج معقول‌تری می‌باشند.

برای هرگروه از شرکت‌های فوق سه مجموعه آزمون صورت پذیرفت.

۱- آزمون بررسی ارتباط قیمت سهام با سود یا زیان ناشی از نگهداری اقلام پولی

۲- آزمون بررسی ارتباط بین قیمت سهام با نسبت‌های مالی تاریخی

۳- آزمون بررسی ارتباط بین قیمت سهام با نسبت‌های مالی تورمی

آنچه با بررسی آزمون‌های فوق می‌توان گفت آن است که :

به غیر از گروه‌های ساخت مواد شیمیایی، محصولات کانی غیر فلزی، درسایر گروه‌ها ارتباط بین قیمت سهام با سود یا زیان حاصل از نگهداری اقلام پولی وجود داشته و مدل معنی دار است، ولی همانگونه که در آزمون فرضیه اول عنوان شد ضرایب همبستگی بسیار پائین تعیین گردیده و به عبارتی دیگر افشای اطلاعات بر مبنای حسابداری تورمی در صنایع مختلف نیز در قیمت سهام تأثیرگذار نبوده است.

آزمون فرضیه سوم

طبقه‌بندی شرکت‌ها با در نظر گرفتن میانگین کل دارایی‌های آنها در طی چهار سال ما را به دو حالت مختلف رهنمون ساخته است.

۱- تفکیک شرکت‌ها به بزرگ و کوچک با استفاده از میانه با فرض مجموعه مساوی در نظر

با توجه به بررسی‌های فوق و نتایج حاصل از آزمون داده‌ها در حالت‌های متفاوت می‌توان به این نتیجه دست یافت که افشای اطلاعات بر مبنای حسابداری تورمی بر قیمت سهام تأثیر گذار نمی‌باشد. بدیهی است این نتیجه‌گیری با استفاده از داده‌های این تحقیق و بر مبنای آزمون‌های فوق‌الذکر حاصل گردیده و ممکن است در صورت تغییر در داده‌های تحقیق، نتایج دیگری را کسب نمود.

آزمون فرضیه دوم

در فرضیه دوم با تفکیک شرکت‌ها بر حسب صنعت در حقیقت همان فرضیه اول در شرکت‌های هر گروه به صورت جداگانه مورد آزمون قرار گرفت. در این راستا همانگونه که اطلاعات اولیه نیز نشان می‌دهند شرکت‌ها در ۶ گروه به شرح زیر طبقه‌بندی گردیدند:

ساخت مواد شیمیایی	۱۴ شرکت
ماشین آلات و تجهیزات	۸ شرکت
وسایل نقلیه	۹ شرکت
محصولات کانی غیر فلزی	۲۰ شرکت
محصولات مواد غذایی و آشامیدنی	۱۳ شرکت
تصفیه نفت و سوخت هسته‌ای	۲ شرکت

شده لکن درحالت دوم و پیش‌بینی ۳۳ شرکت تحت عنوان شرکت‌های کوچک P بزرگتر از ۰/۰۵ و ضریب همبستگی آن ۴/۷ درصد تعیین گردیده است.

در این خصوص با توجه به ضریب همبستگی محاسبه شده می‌توان نتیجه گرفت که مدل ارتباط معنی‌دار را برای شرکت‌های کوچک (در هر دو حالت) نمی‌تواند بیان نماید البته این ارتباط در مورد طبقه بندی ۵۹ شرکت تا حدی قویتر است اما در حد مناسب و قابل قبول نمی‌باشد.

تفسیر فوق در خصوص نسبت‌های مالی تورمی نیز عیناً صادق می‌باشد.

ثالثاً: در بررسی نسبت‌های مالی تاریخی و تورمی در شرکت‌های بزرگ با فرض دو طبقه‌بندی فوق‌الذکر نیز ارتباط معنی‌دار مناسبی حاصل نگردیده است، ولی ضریب همبستگی محاسبه شده در این حالت قدری نسبت به شرکت‌های طبقه بندی شده تحت عنوان کوچک مناسب تر و بالاتر تعیین گردیده است.

پیشنهادها

با توجه به بررسی‌های به عمل آمده در این تحقیق و به دلیل ارائه الگو برای تحقیقات بعدی پیشنهادهایی به شرح زیر مطرح می‌گردد:

۱- از جمله محدودیت‌های این تحقیق در اختیار نداشتن صورت‌های مالی تورمی توسط استفاده‌کنندگان و بالطبع ایجاد تأثیر آن بر روی

گرفتن شرکت‌ها که در این حالت با توجه به مرتب نمودن افزایشی دارایی‌های شرکت‌ها، کلیه شرکت‌ها در دو گروه مساوی هر کدام شامل ۳۳ شرکت طبقه‌بندی می‌گردند.

۲- تفکیک شرکت‌ها به بزرگ و کوچک با فرض مبنا قراردادن میانگین جمع دارایی‌های کل مجموعه ۶۶ شرکت که در این حالت شاهد مشاهده گروه کوچک با عضویت ۵۹ شرکت و بزرگ با عضویت ۷ شرکت هستیم.

به دلیل بررسی فرضیه سوم تحقیق، در هر دو حالت پیش گفته، آزمون لازم صورت پذیرفت و نتایجی به شرح زیر تعیین گردید:

اولاً: در هر دو حالت در شرکت‌های بزرگ در بررسی سود یا زیان نگهداری ارقام پولی در خصوص قیمت سهام و با توجه به ارزش P محاسبه شده H_0 قبول شده و مدل معنی‌دار تلقی نمی‌گردد. لازم به ذکر است ضرایب همبستگی تعیین شده در خصوص سود یا زیان نگهداری ارقام پولی بسیار پائین بوده و در برخی موارد صفر تعیین گردیده که سندیت پاسخ فوق را تحت الشعاع خود قرار می‌دهد.

ثانیاً: در بررسی نسبت‌های مالی تاریخی در هر دو نوع طبقه بندی در شرکت‌های کوچک P مشابه هم تعیین نگردیده به طوری که در حالت اول و تعیین ۵۹ شرکت به عنوان شرکت‌های کوچک P مربوط به نسبت‌های مالی تاریخی صفر و ضریب همبستگی آن ۱۵ درصد تعیین

بین قیمت سهام و افشای اطلاعات بر مبنای صورت‌های مالی تورمی در شرکت‌های بزرگ و کوچک بوده است) انجام داد و از جمع دارایی‌های شرکت‌ها به عنوان مبنای طبقه بندی استفاده کرد. ولی در صورت امکان تعریف عامل یا عوامل دیگر برای طبقه بندی شرکت‌ها به بزرگ و کوچک می‌توان مجدداً این فرضیه را مورد آزمون قرار داد.

۵- پیشنهادهای اول، دوم و سوم را می‌توان در صنایع مختلف نیز آزمون نمود. همچنین با کاهش محدودیت‌های تحقیق می‌توان فرضیه دوم را که همانا ارتباط بین قیمت سهام با صورت‌های مالی در صنایع مختلف می‌باشد در تعداد بیشتری از صنایع آزمون کرد. بدیهی است چنانچه بتوان جامعه تحقیق را به نحوی تعریف نمود که صنایع بیشتری را در بر گیرد می‌توان قابلیت اعتماد آزمون فرضیه دوم را افزایش داد.

۶- چنانچه بتوان نسبت به ترکیب فرضیات دوم و سوم این تحقیق در شرکت‌های مورد بررسی اقدام نمود و با انجام آزمون‌های لازم در یک صنعت خاص، نسبت به انجام آزمون‌های آماری و نتیجه‌گیری از آنها اقدام نمود، در این حالت در این تحقیق تفکیک شرکت‌ها به بزرگ و کوچک بدون در نظر گرفتن صنعت مورد فعالیت آنها صورت پذیرفته است.

۷- از جمله محدودیت‌هایی که اکثر تحقیقات و از جمله این تحقیق با آن روبه‌روست، تعداد

قیمت سهام بوده است. مناسب است صورت‌های مالی تورمی طی چندین سال و با ارائه آن به استفاده‌کنندگان تصمیمات متخذه توسط آنان جمع‌آوری و مورد بررسی قرار گیرد. بدیهی است این امر در یک دوره بلند مدت می‌تواند قابلیت اعتماد نتایج تحقیق را فزونی بخشد.

۲- از جمله محدودیت‌های دیگر این تحقیق عدم امکان تهیه صورت‌های مالی تورمی بر مبنای ارزش‌های جاری بوده است. این محدودیت به واسطه عدم امکان دسترسی به ارزش‌های جاری برای تبدیل صورت‌های مالی تاریخی به صورت‌های مالی تورمی بوده است. در صورت رفع این محدودیت و امکان تهیه و استفاده از شاخص‌های لازم و تهیه صورت‌های مالی تورمی به ارزش جاری آزمون مجدد، فرضیه اول این تحقیق فراهم می‌گردد.

۳- قیمت سهام مورد استفاده در این تحقیق آخرین قیمت سهام در پایان دوره مالی بوده است. چنانچه شرکت‌های جامعه تحقیق نسبت به ارائه صورت‌های مالی میان دوره‌ای اقدام نمایند با تبدیل این صورت‌های مالی تورمی به بررسی ارتباط آنها با قیمت‌های سهام می‌توان فرضیه اصلی این تحقیق را مجدداً مورد آزمون قرار داد.

۴- تحقیقات بندهای اول، دوم و سوم را می‌توان در شرکت‌های بزرگ و کوچک (آزمون فرضیه سوم تحقیق، که همانا ارتباط

کم شرکت‌های مورد بررسی می‌باشد. آنچه به عنوان یک پیشنهاد کلی می‌تواند به تعمیم نتایج این تحقیق نیز کمک نماید استفاده از اطلاعات سال‌های اخیر در جهت افزایش داده‌های آماری (از قبیل قیمت سهام، نسبت‌های مالی تاریخی، نسبت‌های مالی تورمی و ...) می‌باشد که این تحقیق به بررسی آنها اقدام نموده است. لازم به ذکر است روند رو به رشد شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار در سال‌های اخیر در جهت رفع این محدودیت تحقیق مؤثر خواهد بود.

منابع و مأخذ

- ۱- تیموری، حبیب‌الله، حسابداری تغییر قیمت‌ها، مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی، چاپ اول، اسفند ۱۳۷۳.
- ۲- هیأت تدوین استانداردهای حسابداری، مبانی نظری حسابداری و گزارشگری مالی در ایران، مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی، چاپ اول، اسفند ۱۳۷۶.
- ۳- رؤیایی، رمضانعلی، حسابداری تورمی صورت‌های مالی تعدیل شده، رساله دکترا، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، سال ۱۳۷۱.
- ۴- دلاور، علی، مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، انتشارات رشد، سال ۱۳۷۴.
- ۵- قدیری اصل، باقر، سیاست‌های پولی، انتشارات فروردین، سال ۱۳۶۴.
- ۶- عامری، مجید، تعدیل صورت‌های مالی بر مبنای شاخص قیمت‌ها و اثرات آن بر رفتار استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، بهمن ۱۳۷۶.
- ۷- ساسانی، محمود، حسابداری تورمی صورت‌های مالی تعدیل شده براساس شاخص عمومی قیمت‌ها، دانشگاه آزاد اسلامی، سال ۱۳۷۵.
- ۸- کیان، حمیدرضا، حسابداری تغییر قیمت‌ها و لزوم تهیه صورت‌های مالی براساس قیمت‌های تاریخی ترازنامه، دانشگاه آزاد اسلامی، سال ۱۳۷۱.
- 9- Kwon, Sung Soo, Fineness of inflation – adjusted accounting disclosures and stock price variability, Michigan state University, 1989.
- 10- Atiase, R. Predisclosure In formation Firm Capitalization and security Price Behavior Around Earnings Announcements, Journal of Accounting Research, Spring 1985.
- 11- FASB, Statement of Financial Accounting standards, No.33.

- 12- FASB , Statement of financial Accounting standards, No.89.
- 13- Ohlson, J,A, On financial Disclosure and The Behavior of security prices, Journal of Accounting and Economics, 1979.
- 14- Mc. Nichols, M. and J. Manegold, The Effect of Information Environment of The Relationship between financial Disclosure and Security price variability, Journal of Accounting and Economics, 1983.